METAFORA ŞI METONIMIA
– între paradigma de cercetare tradiţională şi paradigma de cercetare cognitivistă –

DANA MANEA
Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”

În lucrările dedicate discutării configuraţiei structurii semantice a cuvintelor – privite pe de o parte ca elemente care formează sistemic vocabularul limbii române (Coteanu 1985b: 32-71), iar pe de altă parte, ca „semne” ce concură la crearea unui „fel de a imagina lumea” (Coteanu 1985a: 7), abordările producerii polisemiei propuse de Profesorul Ion Coteanu se încadrează în paradigma tradiţională de cercetare a fenomenului lingvistic, paradigmă căreia îi este unanim recunoscută puterea descriptivă.

Modul de exemplificare procedeelor realizate pe faptele concrete de limbă depăşesc deseori această paradigmă: prin subtilitatea analizelor din perspectiva asumată, autorul creează deschideri spre modele ale limbajului cu o mai mare putere explicativă.

Ne propunem în cele ce urmează, ca pornind de la analizele oferite în lucrările citate să evidenţiem legăturile cu modalitatea prin care este explicată lărgirea ariei semnificaţiei din perspectivă cognitivist-funcţionalistă.

Paradigma tradiţional-clasică a cercetării limbajului natural invocă existenţa principiului fundamental al *transferului* în baza căruia se poate explica extinderea ariei semantice a unui cuvânt dincolo de conţinutul său „adevărat”, „propriu”, altfel spus, dincolo de *semnificaţia* constantă care evocă trăsăturile inerente ale unui referent. Extinderea ariei semantice, definită ca „accidentală”, faţă de esenţa „obiectului” din Realitate, are ca rezultat apariţia *sensurilor*, care, prin originea lor, sunt considerate derivate.

Potrivit tradiţiei de cercetare la care ne referim, principiul transferului funcţionează dacă şi numai dacă într-o limbă particulară există o relaţie prealabilă şi stabilă de desemnare între o expresie lingvistică (L) şi un obiect (O) din lumea contingentă, sau dintr-o lume posibilă, ficţională.

Principiul transferului se manifestă concret prin activarea unor mecanisme, „figuri” descrise de retorica clasică, şi anume metafora şi personificarea, metonimia şi sinecdoca. Toate acestea presupun „schimbarea *numelui* unui obiect prin *numele* altuia” (Coteanu, 1985 b: 50, s.n.) în condiţii specifice.

Metonimia şi sinecdoca se realizează în condiţiile (re)cunoaşterii unei relaţii de implicaţie de tipul $O_1 \Rightarrow O_2$ sau $O_2 \Rightarrow O_1$ (infra **1.1.**). În cazul metaforei şi al personificării

BDD-V144 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:17 UTC)

se impune stabilirea unei „similitudini", a unei „analogii" între obiecte: $O_1 \approx O_2$ sau $O_2 \approx O_1$ (v. infra **1.2**.).

Analiza semantică tradițională constată că unele cuvinte prezintă sensuri „figurate" provenite din aşa-numiții tropi convenționalizați, i.e. metafore sau metonimii „moarte", „înghețate", care au căpătat un „înțeles literal" ca urmare a uzului constant al întregii comunități lingvistice. În acest sens citǎm afirmațiile Profesorului Ion Coteanu: „Lexicalizarea tropilor (...) constă din generalizarea sensului modificat al cuvintelor care au suferit o metonimie, o sinecdocă sau o metaforă. [...] Prin trecerea acestui sens modificat în uzul comun, se şterge *pentru cei mai mulți vorbitori însăşi imaginea originară produsă de un trop*. (s.n.) [...] Estomparea imaginii produse de un trop are grade. Ele trebuie judecate de la caz la caz, fiindcă acelaşi cuvânt poate să-şi recapete intensitatea figurativă printr-o schimbare a contextului verbal, prin trecerea lui dintr-un limbaj în altul, printr-o modificare expresivă a intonației ş.a.m.d. [...] Mecanismul general al producerii tropilor este însă acelaşi atât în situațiile cu efect expresiv intens, cât şi în cele în care efectul este mai slab" (Coteanu 1985b: 64). În continuare autorul subliniază că sensul depinde „nu numai de referent, ci şi de situație, căci […] *reprezentarea unui referent în mintea vorbitorului este strâns legată de cunoaştere*" (Coteanu 1985 b: 70, s.n.). Afirmațiile citate pun în evidență deschiderea spre o perspectivă de cercetare care corelează definiția semantică a unei expresii lingvistice cu modul şi scopul înțelegerii umane la nivelul colectivității care utilizează aceeaşi limbă naturală.

1. Proliferarea sensului: unitatea lexicală *OCHI*

1.1. Sintagme precum „a mânca din ochi" sau „îndrăzneț cu ochii" sunt încadrate de către Ion Coteanu în categoria metonimiilor „cauză pentru consecință (efect)". Discuția referitoare la acest tip de metonimie este interesantă pentru a releva demersul spre perspectiva cognitivistă: „Ceva mai greu de surprins în manifestările ei concrete, metonimia prin cauza este exprimată în locul consecinței, al efectului, apare totuşi frecvent. În acest tip de metonimie, cauza trebuie […] foarte larg interpretată. În „a mânca din ochi" pe cineva sau „îndrăzneț cu ochii", termenul „ochi" apare în loc de „privire" *pentru că ne-am deprins să vedem în ochi punctul de plecare al privirii*" (Coteanu 1985b: 44, s.n.).

Din perspectivă cognitivistă metonimia OCHI => PRIVIRE se explică prin baza experiențială. Ochiul este înțeles ca „instrument" al acțiunii de a vedea, de a privi. Reprezentarea mentală a realității, baza configurației de experiențe comune permite constituirea semnificației implicată de extensia metonimică la care ne referim.

Deşi în lucrările citate nu se discută expresia *a privi pe cineva cu* (sau *a avea pe cineva la*) *ochi buni* (sau *răi*) = „a (nu) simpatiza pe cineva", putem afirma că apariția sensului psihologic (stare psihică direcționată, sentiment) relevat în acest caz se datorează tot unei extensii metonimice, de vreme ce are la bază configurații experiențiale legate de natura „fizică" a omului[1]. Când vorbim despre acțiunea de a privi

[1] Arătam în alt loc că „apariția sensului psihologic prin extensii metonimice la o mare varietate de verbe se bazează în principal pe experiențele legate de natura „fizică" a omului […]

BDD-V144 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:17 UTC)

cu „ochi buni" sau „cu ochi răi" înțelegem că o ființă umană are o expresie a ochilor / privirii prin care comunică afecțiune, sau, respectiv, antipatie pentru o entitate sau o stare de fapt. Cu alte cuvinte, semnificația comunicată se sprijină pe un mod de gândire metonimic tipic (și) spațiului cultural românesc: percepția unei persoane se focalizează pe chipul său, pe trăsăturile sau pe expresia feței[2].

Şi alte expresii idiomatice se pot explica prin extensii metonimice. Deşi dicționarele explicative nu le înregistrează la intrarea „ochi", le vom discuta mai departe pentru a pune în valoare coerența proliferării semnificației în sfera lexicalizării tropilor (infra **1.3.**).

1.2. Discutând despre metafora de tipul „animat pentru inanimat", Ion Coteanu se opreşte asupra sintagmelor „ochi de geam", „ochi de fereastră", „ochi de apă", „ochi de lanț", „ochi de împletitură", „ochiurile unei plase" (Coteanu 1985b: 53). Explicația oferită de autor este legată de „asemănarea" pe care vorbitorii o *imaginează* (s.n.) între obiectele lumii: „Conceptele de animat şi inanimat sunt […] *relative, reproducând modul de interpretare curent al vorbitorilor limbii române* (s.n.) […] În interiorul raportului general animat-inanimat se pot determina subdiviziuni, după cum se prezintă asemănarea, care priveşte fie forma […], calitatea obiectelor comparate, funcția lor, o senzație plăcută sau neplăcută provocată ce contactul cu cele două obiecte, *o asociere cu amintirile mitologice, popualre sau culte* (s.n.) etc." (Coteanu 1985b: 52-53).

Autorul nu îşi propune să se refere alte codificări lingvistice evocate de expresii înregistrate de dicționare (e.g. DEX) precum:

(a) *cu ochii închiși* = „fără discernământ"

(b) *a vedea cu ochii altuia* = „a nu avea păreri proprii, a judeca prin prisma altuia"; *în ochii cuiva* = „după părerea cuiva, după aprecierea cuiva"; *a lua* (pe cineva) *la ochi* = „a avea bănuieli asupra cuiva, a suspecta".

(c) *a nu avea ochi să vezi pe cineva* = „a fi mânios pe cineva, a nu putea suferi pe cineva"; *a nu vedea (lumea) înaintea ochilor*= „a fi foarte supărat, a fierbe de mânie".

Din perspectiva de cercetare cognitivist-funcționalistă, sensurile de sub a) şi b) pot fi explicate pornind asocierea extensiei metonimice OCHII => PRIVIRE (supra **1.1.**), cu extensia metaforică GÂNDIREA ≈ VEDERE („capacitatea de a raționa" este concepută ca un

---

Stările psihice sunt însoțite de cele mai multe ori de diferite manifestări comportamentale (i.e. mimică, gestică, alterări ale vocii, mişcări a corpului sau ale părți ale corpului etc.), prin care emoțiile sunt mai mult sau mai puțin „detectabile" (cf. Ruwet 1991: 10). Deoarece omul se percepe pe sine ca o entitate înzestrată cu o anumită corporalitate şi, în egală măsură, cu capacitate perceptivă, mentală şi emoțională, manifestările fizice enumerate mai sus pot fi *înțelese* ca „semne", („exteriorizări") ale stărilor psihologice, iar verbele care codifică astfel de Stări de Fapt (i.e. modificări ale expresiei feței, schimbări de comportament verbal, mişcări ale corpului care nu presupun modificarea poziției în spațiu) își pot extinde semnificația exprimând *şi* procese sau stări de natură emoțională" (Manea 2001: 191).

[2] Vezi metonimia comună spațiului cultural european, FAȚĂ pentru PERSOANĂ (cf. Lakoff, Johnson 1980: 37), care poate fi exemplificată în limba română prin contexte ca: *Erau şi fețe (figuri) noi.în sală*.

BDD-V144 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:17 UTC)

proces de percepție vizuală), extensie metaforică comună, surprinsă în dicționarele explicative[3]. *Cu ochii închişi* (= „fără discernământ") exprimă această *înțelegere a procesului cognitiv ca proces de percepție vizuală*.

Celălalt sens (de sub b) pune în evidență altă extensie metaforică: OPINIA ≈ PRIVIRE. Metafora la care ne referim este evocată de expresiile: *a vedea cu ochii altuia* = „a nu avea păreri proprii, a judeca prin prisma altuia"; *în ochii cuiva* = „după părerea cuiva, după aprecierea cuiva, în conștiința cuiva; în fața cuiva" ; *a lua* (pe cineva) *la ochi* = „a avea bănuieli asupra cuiva, a suspecta".

Putem observa că metaforele de mai sus au la bază metonimia OCHI => PRIVIRE „cauză pentru consecință (efect)". Fiind metafore ontologice – care structurează sistemul nostru conceptual în termeni de obiecte şi substanțe [4] – sunt foarte elaborate, prin natura lor[5].

Corelată cu metonimia menționată mai sus (**1.1.**) este metafora STAREA PSIHICĂ NEGATIVĂ ≈ INCAPACITATE DE VEDEA care este implicată în expresiile: *a nu vedea (lumea) înaintea ochilor* = „a fi foarte supărat, a fierbe de mânie" şi *a nu avea ochi să vezi pe cineva* = „a fi mânios pe cineva, a nu putea suferi pe cineva". În acest caz, starea psihică, ca şi activitatea mentală din expresia *cu ochii închişi* este gândită/ înțeleasă ca o disfuncție fiziologică, astfel încât proliferarea de sens se asimilează tot metaforei ontologice.

Metaforele GÂNDIREA ≈ VEDERE, OPINIA ≈ PRIVIRE şi STAREA PSIHICĂ NEGATIVĂ ≈ INCAPACITATEA DE VEDEA se înlănțuie prin relații de includere asigurând semnificația cuvântului *ochi* subordonată modului de înțelegere în spațiul cultural-lingvistic românesc: inteligența sau lipsa de inteligență, aprobarea sau dezaprobarea, supărarea, antipatia, ura se corelează cu modul de a acționa prin expresia reflectată în privire/ în ochi.

1.3. Este interesant de observat că unități lexicale care exprimă entitatea <ochi> sau/ şi procesul asociat („a vedea/ vedere") participă la codificarea stărilor psihologice şi în alt mod.

---

[3] VEDEÁ, *văd,* vb. II. **I. 1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) percepe cu ajutorul văzului (...) **3.** Tranz. A cerceta (cu privirea sau cu mintea) pentru a se convinge de ceva. **II. 1.** Tranz. A-și da seama, a remarca, a constata, a observa. Expr. *Ce să vezi?* sau *ce să vadă?* formulă prin care se exprimă mirarea față de ceva neașteptat. ♦ A lua în considerație; a considera, a socoti. Expr. *A fi bine văzut* = a fi apreciat pentru calitățile sale (profesionale). **2.** Tranz. A înțelege, a pricepe. ♦ A-și imagina, a-și închipui; a interpreta. (DEX)

[4] A înțelege în termenii „obiectelor" şi „substanțelor" implică segmentarea părților experienței şi tratarea lor ca *entități discrete delimitabile* în dimensiunea spațio- temporală („obiecte") sau ca *entități continue, nedelimitabile* în dimensiunea spațio-temporală („substanțe") (v. Lakoff, Johnson 1980: 25).

[5] Extrema lor „elaborare" şi numărul mare de metafore onologice, care se corelează formând asocieri, configurații de semnificație se explică prin faptul că a înțelege un fenomen nonfizic ca un obiect sau ca o substanță singular(ă) nu ne permite să îl identificăm în totalitate. (Lakoff, Johnson 1980: 27- 28).

BDD-V144 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:17 UTC)

În limba română este foarte bine reprezentată metonimia MIMICĂ => STARE PSIHICĂ[6]. O analiză a corpusului oferit de dicționarele explicative a arătat că cele mai multe unități lexicale care reprezintă metonimia MIMICĂ pentru STARE PSIHICĂ codifică modificarea culorii feței, care pare a fi percepută ca principal „semn" al stării emoționale. În acest context, este interesant de semnalat că există o anume simbolistică[7] a culorilor ce concură la apariția semnificației psihologice. Observăm că verdele, ca şi culoarea vineție (codificate de *a înverzi* <„verde", *a învineți* < „vânăt"), precum şi negrul (sugerat de verbele *a înnegura* şi *a întuneca*) sunt asociate stărilor psihice negative, i.e. supărare, invidie, ură. Roşul, codificat prin analogie cu culoarea flăcării (e.g. *a aprinde*, *a arde*, *a înflăcăra*, *a învăpăia*) semnifică stări emotive intense, precum mânia, entuziasmul iar rozul – optimismul, speranța.

În acest sens, se poate afirma că mecanismul metonimic care priveşte simbolistica culorilor, permite extinderea semnificației <stare psihică> în expresii idiomatice precum: *a vedea (sau a i se face cuiva) roşu înaintea ochilor =* „a se înfuria, a se enerva foarte tare"; *a vedea (sau a i se face cuiva) negru înaintea (sau pe dinaintea) ochilor =* „a nu mai vedea bine (de supărare,de mânie)", *a vedea totul în negru=*„a fi pesimist", *a vedea lucrurile în negru* vs *a vedea lucrurile în roz, a vedea (sau a privi ceva) în roz =* „a fi optimist" etc.

2. Proliferarea sensului: unitatea lexicală *CAP*

2.1. Pentru a ilustra metonimia, de tipul „recipient pentru conținut", ceea ce ar corespunde în modelul cognitivist metaforei ontologice, Ion Coteanu foloseşte expresia

[6] Vezi sensurile „derivate" ale verbelor polisemantice: *a se aprinde (la față)* (5 fig. ♦) / *a se aprinde* (5 fig.) ; *a arde (la față)* (IV, 3 fig.) / *a arde* (IV, 3 fig. ♦); *a se bosumfla*; *a (se) îmbufna*; *a se înăspri* (1♦) / *a se înăspri* (1♦ fig.) ; *a (se) înflăcăra* (1) / *a (se) înflăcăra (la față)* (2); *a (se)înnegura* (♦fig.); *a (se) însenina* (2); *a (se) întuneca* (3fig.);*a se învăpăia (lafață)* (p.ext.) / *a se învăpăia* (♦fig.); *a (se) înverzi* (2 fig.); *a (se) învineți*; *a (se) lumina* (II, 3 fig.); *a păli* [2] *(1)*; *a se posomorî* (1♦) / *a posomorî* (2). (DEX)

[7] Potrivit cognitivismului-funcționalist, simbolul este rezultatul unor mecanisme metonimice activate pe baze experiențiale de natură culturală. George Lakoff şi Mark Johnson se referă, de fapt, la simbolismul cultural şi religios: "Cultural and religious symbolism are special cases of metonymy. Within Christianity, for example, there is the metonymy DOVE FOR HOLY SPIRIT. As is typical with metonymies, this symbolism is not arbitrary. It is grounded in the conception of the dove in Western culture and the conception of the Holy Spirit in the Christian theology. There is a reason why the dove is the symbol of the Holy Spirit and not, say, the chicken, the vulture, or the ostrich. The dove is conceived of as beautiful, friendly, gentle, and, above all, peaceful. As a bird, its natural habit is the sky, which metonymically stands for heaven, the natural habitat of the Holy Spirit. The dove is a bird that flies gracefully, glides silently, and is typically, seen coming out of the sky and landing among people" (Lakoff, Jonhnson 1980: 40). "The conceptual systems of culture and religions are metaphorical in nature. Symbolic metonymies are critical links between everyday experience and coherent metaphorical system that caracterise religions and cultures. Symbolic metonymies that are grounded in our phisical experience provide an essential means of comprehending religious and cultural concepts" (Lakoff, Jonhnson 1980: 40).

BDD-V144 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:17 UTC)

curentă „N. are cap de matematician”, specificând că în acest context „cap” înseamnă minte, inteligență. (Coteanu 1985 b: 43).

Metonimia CAP => MINTE, are ca bază experiențială credința comună că mintea/ gândirea este relaționată cu corpul ființei umane într-un mod care antrenează înțelegerea relației parte/ întreg, interior/ exterior, suprafață: în mentalitatea colectivității vorbitoare de limbă română, se consideră că „sediul”, „locul” unde se află plasată mintea, gândirea - entități continue, substanțe> este capul, parte a corpului, vizibilă, < entitate, discretă, obiect>. Toate expresiile următoare sunt explicabile prin metonimia CAP pentru MINTE: *cu cap* = „(în mod) inteligent, deștept” vs *fără cap* = „(în mod) necugetat”; *a nu avea cap* = „a nu avea minte”; *a nu(-i) intra* (cuiva) *în cap* = „a nu putea pricepe (ceva)”; *a-i deschide* (cuiva) *capul* = „a face (pe cineva) să înțeleagă ceva, a lămuri (pe cineva)”. Metonimia CAP => MINTE include şi o altă metonimie – CAP => MEMORIE: *a-i ieși* (cuiva ceva) *din cap* = „a nu-i mai sta gândul la...; a uita”; *a nu-i mai ieși* (cuiva ceva) *din cap* = „a-l stăpâni mereu (același gând), a nu putea uita”. Aceasta din urmă imprimă şi o extensie metaforică ontologică la cere ne vom opri mai jos (infra **2.3.**)

Se corelează cu metonimia FAȚĂ pentru PERSOANĂ despre care am amintit mai sus (**1.1.**), metonimia CAP pentru PERSOANĂ, codificată prin: *a scoate capul în lume* = a ieși între oameni, în societate”.

Unele extensii metonimice stau la originea expresiilor înregistrate de dicționarele explicative precum: *cu capul plecat* = „rușinat, umilit, învins” (DEX), şi a altora, neînregistrate, dar folosite în limbajul curent: e.g. *A plecat cu capul sus*. = „A plecat demn, mândru”. Este vorba de metonimia: POZIȚIA CAPULUI => STARE PSIHICĂ POZITIVĂ/ NEGATIVĂ. Poziția capului unei persoane este percepută, înțeleasă ca o manifestare, un semn al unei stări psihice.

Expresia *A se da cu capul de toți pereții* (sau *de pereți)* = „a fi cuprins de disperare sau de necaz, a regreta o greșeală făcută” exprimă o stare psihică şi se integrează în categoria extrem de bine reprezentată în limba română a proliferării sensului stare afectivă prin extensia metonimică GESTICĂ - MIŞCĂRI ALE CORPULUI OMENESC, SAU ALE PĂRȚILOR CORPULUI OMENESC => STARE PSIHICĂ.

2.2. Polisemia cuvântului *cap* prin extensia metaforică este exemplificată în *Limba română contemporană* prin: «capul satului» = „una din extremitățile satului, de obicei începutul lui”; «cap de țară» = „margine, hotar de țară”, şi, *prin dezvoltare* (s.n.), pentru un lucru deosebit de important (dar numai în expresii negative, ca „a nu fi un cap de țară”, adică a nu fi atât de important ca «un cap de țară»”) (Coteanu 1985b: 53). Metaforele «capul satului» şi «cap de țară» sunt ontologice, de tipul personificare[8].

[8] În cadrul metaforelor ontologice Lakoff şi Johnson discută şi *personificarea*. De altfel, şi perspectiva tradițională implică faptul că *personificarea* este o specie de metaforă, de vreme ce o discută în cadrul tipurilor „animat pentru inanimat” şi „animat pentru animat” (Coteanu 1985b: 57-60). În abordarea de tip funcțional-cognitiv, încadrarea personificării în categoria metaforelor ontologice se justifică prin însăşi natura ei. Personificarea constă în înțelegerea unei entități discrete sau continue în termenii unei entități discrete, înzestrate cu anumite caracteristici fizice

BDD-V144 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:17 UTC)

«Cap de țară» se poate explica însă prin metafora orientațională, deoarece conferă o orientare spațială dintr-un domeniu de experiență nonfizică (vezi Lakoff, Johnson 1980: 15-17).

2.3. La fel ca şi în cazul semnificației cuvântului polisemantic *ochi* ne vom referi la alte proliferări de sens pe care autorul nu le-a avut în vedere, propunându-ne să le descriem / explicăm prin filtrul oferit de modelul cognitivist.

Se încadrează extensiilor metaforice ontologice expresia: *Bătut* (sau *căzut) în cap* = „tâmpit, prost", (DEX) extensie metaforică ce implică agresiune asupra stării fiziologice: ALTERATEA CRANIUUI ≈ INCAPACIPATEA COGNITIVĂ

Alte expresii precum: *a nu(-i) intra* (cuiva) *în cap* = „a nu putea pricepe (ceva)", *a-i ieși* (cuiva ceva) *din cap* = „a nu-i mai sta gândul la...; a uita", *a nu-i mai ieși* (cuiva ceva) *din cap* = „a-l stăpâni mereu (același gând), a nu putea uita" (DEX), ca şi *a-şi băga (bine) în cap* şi *a băga în capul cuiva*, expresii neînregistrate de DEX se pot explica prin metafora ontologică CAPUL ≈ RECIPIENT, deoarece capul este perceput, gândit ca un container în care sunt depozitate gândurile[9]. De fapt, revelatoare pentru această extensie metaforică este expresia *a-i veni (cuiva)* sau *a-şi băga / a băga cuiva mințile în cap* = „a deveni mai înțelept, mai chibzuit; a se cumința".

În rândurile de mai sus am încercat să schițăm câteva idei referitoare la modul în care poate fi descrisă şi explicată extinderea semnificației lexicale, pornind de la analizele propuse de către Profesorul Ion Coteanu în lucrările de lexicologie românească (i.e. *Limba română contemporană*, 1985b). Sugestiile oferite prin flexibilitatea subtilă a utilizării cadrului teoretic de sorginte clasic-tradiționalist au făcut posibilă punerea în evidență a unor aspecte ale proliferării sensului prin filtrul altui cadru teoretic, diferit, care pune în prim plan legătura dintre experiențele colective corporale şi culturale ale unei colectivități lingvistice şi proprietatea de imaginare a gândirii umane.

şi psihice (intenții, motivații, scopuri), într-un cuvânt, o entitate umană, o „persoană". Personificarea apare astfel ca cel mai evident tip de metaforă ontologică prin care înțelegem o mare varietate de experiențe legate de entitățile nonumane. Totodată, personificarea nu este un proces singular şi unitar, ci o categorie generală care acoperă un domeniu larg de metafore ontologice, fiecare dintre ele selectând aspecte diferite ale persoanei sau perspective diferite asupra ei. (Manea 2001: 184)

[9] Baza experiențială a acestui tip de metafore ține de „corporalitatea" gândirii umane. „Luăm act" de noi înşine ca entități separate de restul lumii, alcătuite din substanțe (carne şi sânge). Mai mult, vizual şi tactil ne delimităm ca entități cu contururi distincte: fiecare dintre noi este un „container" cu o suprafață, un înveliş exterior (reprezentat prin piele) şi un interior, deci cu o orientare {înăuntru → în afară}. În acelaşi mod „luăm act" de lucrurile exterioare nouă, de „lumea înconjurătoare", din afara noastră, ca de „lucruri" cu contururi distincte – „containere" (copaci, stânci), alcătuite din substanțe (lemn, piatră). Universul natural în care trăim este reprezentat mental ca un „container" cu suprafață şi orientare {înăuntru → în afară} (Manea 2001: 182).

BDD-V144 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:17 UTC)

BIBLIOGRAFIE

Coteanu, Ion, 1973, *Stilistica funcțională a limbii române, I, Stil, Stilistică, Limbaj*, Bucureşti, Editura Academiei.

Coteanu, Ion, (coord.), 1974, *Limba română contemporană*, (vol. I), Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.

Coteanu, Ion, 1982, *Gramatica de bază a limbii române*, Bucureşti, Editura Albatros.

Coteanu, Ion, 1985a, *Stilistica funcțională a limbii române, II, Limbajul poeziei culte*, Bucureşti, Editura Academiei.

Coteanu, Ion, (coord.), 1985b, *Limba română contemporană: Vocabularul*, Ediție revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.

Coteanu, Ion, (coord.), 1985c, *Limba română contemporană: Fonetica, Fonologia, Morfologia*, Ediție revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.

Coteanu, Ion, 1990, *Gramatică, Stilistică, Compoziție*, Bucureşti, Editura Ştiințifică.

Coteanu, Ion, Angela Bidu-Vrânceanu, 1974, *Limba română contemporană*, vol. II**:** *Vocabularul*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.

DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche (red. coord.), ediția a II-a, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 1996.

Lakoff, George, Mark Jhonson, 1980, *Metaphors we Live By*, Chicago, University of Chicago Press.

Manea, Dana, 2001, *Structura semantico-sintactică a verbului românesc*, Bucureşti, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de Bucureşti.

BDD-V144 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:17 UTC)